
ritaire vertegenwoordiging op de verschillende maatschappelijke terreinen. Deze visie impliceert dus een hervormingsprogramma, waarbij het 'maatschappelijk middenveld' herverdeeld wordt op grond van verschillende levensbeschouwelijke principes. Op deze manier bevecht Kuyper zich een plaats in de door het 'modernisme' gedomineerde cultuur en staat daarmee radicaal tegenover de vrijzinnige cultuurprotestanten, die juist een synthese tussen deze cultuur en christendom nastreven en de door Kuyper geïnitieerde (maatschappelijke en religieuze) segmentatie afwijzen.

Al maakt Kuyper er veel werk van om het calvinistisch beginsel begripsmatig te preciseren en zo ook gelding te verschaffen, toch is het wezenlijk een *levensprincipe*. Het gaat ten diepste niet om de uitwisseling van argumenten, maar een 'struggle for life'. Heel zijn retoriek is doortrokken van metaforen van strijd. Hoe Christus' mededogen en opkomen voor de zwakke hierin past is niet zonder meer duidelijk. Zo meent Kuyper dat sommigen heersen over allen: 'Er zijn zwakke, enghartige personen, met geen breder vlerkgewip dan de huischmus, maar er zijn ook sterke, breede imponeerende karakters met den vleugelslag van een adelaar. Onder die laatsten vindt ge er dan weer enkelen met koninklijk karakter, en deze heerschen in hun kring, onverschillig of men voor hen wijkt of hen tegenstaat, bij tegenstand meest nog te krachtiger' (87). Het is evident dat Kuyper gefascineerd is door het werk van Nietzsche. Had niet Nietzsche tegenover het lam dat de zonde der wereld wegneemt de adelaar gesteld? 'Wir sind Ihnen nicht so gram, Ihr, gute Lämmer; wir lieben sie sogar; denn nichts ist schmeckhafter als ein zartes Lamm'.³³

Summa summarum: het liberale cultuurprotestantisme streeft een verzoening tussen religie en moderne wereld na, waarbij de moderne wereld als min of meer zelfstandig principe wordt opgevat, terwijl het calvinistische cultuurprotestantisme de moderne wereld wil structureren en hervormen op grond van zijn eigen beginsel. De claim is dat het calvinisme een bij uitstek modern principe is, dat de moderne wereld (mede) gevormd heeft. De scheiding tussen kerk en staat, de differentiatie tussen levensgebieden als zodanig en het democratisch principe: het is allemaal (op z'n minst mede) aan het calvinisme te danken. De moderne wereld is derhalve niet het monopolie van (seculiere) modernisten, maar een wereld waarin pluralisme op elk gebied geaccepteerd dient te worden. Hier eist het calvinisme zijn rechtmatige plaats op. Als de modernisten de calvinisten hun bijzondere positie (inclusief hun bijzondere universiteit) betwisten, dan zijn zij intolerant, tyranniek en randen zij 'ons' recht en 'onze' vrijheid aan. Kuypers strijdbare retoriek en zijn moderniteitstheorie zijn machtige instrumenten om het calvinisme als het bij uitstek moderne – vrijheidslievende en vrijheidsbevorderende – principe te presenteren.

³³ Geciteerd naar Kuyper, *De verflauwing der grenzen*, 6, die verwijst naar Dr. Hugo Kaatz, *Die Weltanschauung Nietzsches* (Dresden – Leipzig 1892), 92. Dit citaat heb ik niet bij Kaatz kunnen verifiëren. Bij Nietzsche vinden we een iets andere formulering: 'wir sind ihnen gar nicht gram, diesen guten Lämmern, wir lieben sie sogar: nichts ist schmackhafter als ein zartes Lamm' (*Zur Genealogie der Moral*, fragment I, 13). De eerlijkheid gebiedt hieraan toe te voegen, dat Kuyper in het *Calvinisme* (177) ook stelling nam tegen 'von Nietzsche' en diens sociaal-darwinistische opvattingen.